

Ekumensko vijeće crkava

Kero, Josipa

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:512284>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
PREDDIPLOMSKI TEOLOŠKO – KATEHETSKE STUDIJE

JOSIPA KERO

EKUMENSKO VIJEĆE CRKAVA.
NASTANAK – SVJETSKA KONFERENCIJA – VAŽNOST ZA
EKUMENIZAM

iz Ekumenskog bogoslovlja
kod doc. dr. sc. Ivana Macuta

Split, 2020.

SADRŽAJ

UVOD	3
1. NASTANAK I VAŽNOST EKUMENSKOG VIJEĆA CRKAVA	5
2. SVJETSKE KONFERENCIJE EKUMENSKOG VIJEĆA CRKAVA.....	9
2.1. Prva Skupština Ekumenskog vijeća crkava – Amsterdam	9
2.2. Druga skupština Ekumenskog vijeća crkava – Evaston	10
2.3. Treća skupština Ekumenskog vijeća crkava – New Delhi.....	12
2.4. Četvrta skupština Ekumenskog vijeća crkava – Uppsala	14
2.5. Peta skupština Ekumenskog vijeća crkava – Nairobi.....	16
2.6. Šesta skupština Ekumenskog vijeća crkava – Vancouver	17
2.7. Sedma skupština Ekumenskog vijeća crkava – Canberra.....	19
2.8. Osmo skupština Ekumenskog vijeća crkava – Harare.....	21
2.9. Deveta skupština Ekumenskog vijeća crkava – Poro Alegre	23
2.10. Deseta skupština Ekumenskog vijeća crkava – Busan	25
ZAKLJUČAK	28
LITERATURA.....	30

UVOD

U ovom se radu bavimo nastankom i značenjem Ekumenskog vijeća crkava. U prvom dijelu rada prikazati ćemo ukratko sami nastanak i značenje Ekumenskog vijeća crkava za ekumenski pokret u cjelini. U drugom dijelu rada osvrnuti ćemo se na svaku od deset Generalnih skupština Ekumenskog vijeća crkava koliko ih je do sada održano. Cilj je ovoga rada pokazati razvoj Ekumenskog vijeća crkava i kroz to važnost ovog ekumenskog vijeća za ekumenizam na svjetskoj razini.

Prva Generalna skupština Ekumenskog vijeća crkava održana je u Amsterdamu od 22. kolovoza do 4. rujna 1948. godine. Posljednja Generalna skupština održana je u razdoblju od 30. listopada do 8. studenoga 2013. godine u Bussanu. Od prve do posljednje skupštine prošlo je, dakle, više od pola stoljeća. Ipak, nažalost potpuno jedinstvo razjedinjenih kršćana još uvijek nije postignuto. Kroz rad vidjet ćemo kako su se odvijale skupštine, te kako su Crkve i crkvene zajednice, koje su sudjelovale, preko svojih izaslanika ili predstavnika doprinosile radu na zajedništvu. Teme deset skupština Ekumenskog vijeća crkava glase: 1) Nered u čovjeku i Božji plan; 2) Krist nada svijeta; 3) Isus Krist svjetlo svijeta; 4) Evo, činim sve novo; 5) Krist oslobađa i sjedinjuje; 6) Isus Krist život svijeta; 7) Duh Sveti obnavlja sve stvoreno; 8) Okrenimo se Bogu, kličimo u nadi; 9) Bože, preobrazi ovaj svijet; 10) Bože života, vodi nas pravdi i miru. Ono što na početku rada moramo istaknuti, jest da istinska težnja za jedinstvom zaista postoji. Nadalje, Duh Sveti je taj koji usmjerava i vodi Crkve i crkvene zajednice, te je ogroman trud i rad uložen u poboljšanje koje je vidljivo, ali nedovoljno za istinsko pomirenje razlika između razjedinjenih kršćana.

Bez obzira što cilj ekumenskog pokreta nije ispunjen, ipak Ekumensko vijeće crkava ostavilo je velikog traga u odnosima između razdvojene braće. Poboljšanje je vidljivo. Crkve su se otvorile jedna prema drugoj u nadi da će ipak jednog dana postići potpuno jedinstvo. Postigle su korektnu suradnju, uspjele su razviti međusobni dijalog te su stekle međusobno više razumijevanja. Bitna točka Ekumenskog vijeća crkava jest zajedničko nastojanje svih vjernika u postizanju pravde i mira. Znamo da bez mira i pravde nije moguće graditi nikakav odnos, a posebno ne Kristovo jedinstvo. U Bogu je sve moguće, zato molimo Boga da on pokaže put sjedinjena.

U današnje vrijeme u svijetu i vremenu globalizacije Crkva ima mnogo više zadataka. Prvi je nuditi ispravan odgovor u novonastalim situacijama koje donose nove izazove u djelovanju Crkve. Crkva kao Kristova zajednica pozvana je djelovati u poboljšanju svijeta. Njezino poslanje ne smije biti ometano nikakvim raskolima koji su se u povijesti događali. Zajedničko djelovanje u svijetu i poznavanje može samo donijeti bolje međusobne odnose. Jakost Crkve nije upitna. Njezin upravitelj Duh Sveti sigurno ju vodi putem pomirenja i potpunog jedinstva. Ipak, ne znamo kada će se to točno i ostvariti. Nada postoji, a vjera u bolje sutra nužna je da bi sve Crkve i crkvene zajednice u bližoj i daljoj budućnosti mogle doprinosti ovom svijetu kako najbolje znaju.

1. NASTANAK I VAŽNOST EKUMENSKOG VIJEĆA CRKAVA

„Ekumenizam (od grčke riječi ‘oikoumene’, nastanjeni svijet) izraz je koji se danas uglavnom koristi i označava pokret koji teži sjedinjenju svih kršćanskih Crkava i crkvenih zajednica. Sam pojam se pojavljuje prvi put, u 5. st. prije Krista, kod Herodota, 'oca povijesti'. Prvotno mu je značenje svijet u kojemu obitavaju ljudi. Slično je izraženo u Starom zavjetu: 'Jahvina je zemlja i sve na njoj' (Ps 24, 1). U doba Rimskog carstva pojam će se poistovijećivati s područjima u kojima se proteže njihova vlast, tj. područja grčko-rimske civilizacije. Novi zavjet taj pojam spominje kada govori o naredbi cara Augusta da 'se provede popis pučanstva u svoj zemlji' (Lk 2, 1) (carstvu), tj. nastanjenom svijetu. U crkvenom smislu, od 4. st., pojam se rabi za oznaku općih, ekumenskih koncila, koji su obvezujući za cijeli kršćanski svijet. Od kraja 19. st., a poglavito od 20. st., riječ označava pokret i nastojanje oko kršćanskog jedinstva i sjedinjenja kršćanskih Crkava i crkvenih zajednica. U najširem smislu riječi mnogi taj pojam rabe kao 'svijetkos' i cjeloukupnost. U tom se smislu nameće uporaba govora o ekumenskom ekumenizmu, koji se proširuje na probleme svjetske zajednice religija.“¹

„Počeci novijeg ekumenskog pokreta sežu u drugu polovicu 19. st., a osobit zamah pokret će doživjeti u 20. st. Posebnu će važnost ekumenska ideja zadobiti nakon glasovite Svjetske misijske konferencije u Edinburghu (Škotska) 1910. godine.“² Ideja jedinstva definirana u Edinburgu je službeni početak suvremenog ekumenizma. Nakon prvog svjetskog rata osnovane su dvije komisije, odnosno dva pokreta:

Pokret za praktično kršćanstvo (Life and Work) ili „Život i djelovanje“: bavi se pitanjima praktičnog kršćanstva. Ako se različite kršćanske konfesije ne mogu složiti oko dogmatskih pitanja to ne treba spriječiti zajednički rad u konkretnom životu kršćana. Njoj je usmjerenje dao nadbiskup luteranske švedske Crkve Nathan Soederblom (1866. – 1931.), na prvoj konferenciji u Stockholmu 1925. godine.³

¹ Rosino Gibellini, *Teologija dvadesetog stoljeća*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 485.

² Raymund Kottje – Bernd Moeller, *Ekumenska povijest Crkve 3*, Teološki fakultet “Matija Vlačić Ilirik”, Zagreb, 2008., str. 310.

³ Usp. Dušan Moro, *Teološki hod ekumenizma u XX. stoljeću*, Služba Božja, Split, 2009., str. 6.

Pokret za vjeru i ustroj Crkve (Faith and Order) ili „Vjera i ustrojstvo“: Naglašava da se ne mogu zanemariti dogmatski problemi te da se ne može pretvarati da nas ništa ne dijeli. Osnivač joj je biskup episkopalne Crkve iz Sjedinjenih Država Charles Brent (1862. – 1929.), na konferenciji u Amsterdamu 1948. godine.

Ekumensko vijeće crkava započinje s djelovanjem na konferenciji u Amsterdamu 23. kolovoza 1984. godine od strane 147 evangeličkih i pravoslavnih Crkava ujedinjenjem dvaju svjetskih ekumenskih pokreta Life and Work i Faith and Order također 1961. godine im se pridružuje i Misionarski pokret.⁴ Temeljna definicija Ekumenskog vijeća crkava glasi: „Ekumensko vijeće crkava jest zajednica crkava koje priznaju našeg Gospodina Isusa Krista kao Boga i Spasitelja“, te nadalje „Za EVC kršćanin je samo onaj koji priznaje da je Isus Krist pravi Bog i pravi čovjek. Sve je po njemu i za njega stvoreno, on dolazi od Oca k nama. Stoga naša kristologija ne može biti niti odozgor niti odozdol nego je i jedno i drugo.“⁵

„Važni zadatci Ekumenskog vijeća crkava su: „a) nastaviti rad dvaju svjetskih pokreta od kojih je vijeće i nastalo; b) olakšati zajedničko djelovanje Crkava i crkvenih zajednica; c) promovirati suradnju u studiju; d) promovirati rast ekumenske svijesti kod članica; e) uspostaviti odnose s konfesionalnim federacijama na svjetskoj razini i s ostalim ekumenskim pokretima; f) sazivati svjetske konferencije o pojedinim temama te ove konferencije imaju pravo svoje zaključke predstaviti javnosti i, konačno, g) podupirati Crkve i crkvene zajednice u njihovoj zadaći evangelizacije.“⁶

„Ekumensko vijeće crkava jest zajednica crkava koje priznaju našega Gospodina Isusa Krista kao Boga i Spasitelja“, da bi se ova temeljna formula, pokazavši se nedovoljno širokom i u dostatnoj mjeri ograničavajućom, od 1961. godine proširila i od tada glasi: „Ekumensko vijeće crkava jest zajednica crkava koje ispovijedaju Gospodina Isusa Krista kao Boga i Spasitelja u skladu sa Svetim pismom te stoga nastoje zajednički ispuniti njihov zajednički poziv, na čast Boga Oca i Sina i Duha Svetoga.“⁷

⁴ Usp. Ivan Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, Glas Koncila, Zagreb, 2017., str. 83.

⁵ Milan Špehar, *Glavne teme rasprava na sjednicama EVC vezane uz sjedinjenje kršćana*, u: *Riječki teološki časopis*, 36 (2011.), br. 2, str. 627.

⁶ I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 84–85.

Dva su principa prema kojima se određuje suživot i suradnja crkava unutar Ekumenskog vijeća crkava. Prvi je princip jednako dostojanstvo i vrijednost svih članica. Drugi je da zajednica nije hijerarhijski uređena, te se preko dijaloga želi ostvariti temeljno poslanje. Uz ova dva principa dana 30. kolovoza 1948. godine, za vrijeme Prve svjetske konferencije, potvrđene su i konstitucije Ekumenskog vijeća crkava.⁸ Kada se govori o autoritetu Ekumenskog vijeća crkava ono glasi: „Ekumensko vijeće crkava nudi savjete i mogućnosti zajedničkih akcija u pitanjima od općeg interesa. Osim toga može djelovati i u pitanjima pojedinih Crkava, ako to one vijeću povjere. Može sazivati regionalne i svjetske konferencije o različitim temama. Na koncu, vijeće ne propisuje zakone niti radi bilo koji drugi posao od onoga što je u konstitucijama naznačeno.“⁹

Skupštine su temeljni autoritet vijeća i sastaju se svako pet godina. Službeni predstavnici Crkava i crkvenih zajednica ili grupa koje pripadaju vijeću su ti koji tvore skupštinu. Članovi skupštine su muškarci i žene, klerici i laici. Središnji odbor Ekumenskog vijeća crkava sastoji se od jednog ili više predsjednika i ukupno 90 članova, kojima mandat traje do sljedeće skupštine. Na skupštini mora prisustovati najmanje polovica od ukupnog broja članova da bi odluka Središnjeg ili izvršnog odbora bila važeća.¹⁰

Bit osnutka Ekumenskog vijeća crkava je najprije bila jednostavno se okupiti, poslušati drugoga, iznijeti svoje mišljenje i stav. Poslušati drugoga, može zvučati dvosmisleno, kontekst u kojemu se ovdje to iznosi, znači poslušati i druge, različite od sebe bez predrasude i neprijateljstva. To je jako važna stavka Ekumenskog vijeća, postizanje međusobnog dijaloga u duhu suradnje i otvorenosti. Više od 300 kršćanskih denominacija postalo je članicom Ekumensko vijeće Crkava, Katolička crkva jos nije punopravni član, ali bez obzira na to ona sudjeluje na svim sjednicama. Katolička Crkva punopravni je član pokreta „Vjere i u strojstva“, ali nije članica Vijeća. Moramo napomenuti da isto tako postoje Crkve koje su izašle iz pokreta ali to je također

⁸ Ivan Macut, *Svjetske konferencije ekumenskog vijeća crkava i odnos prema stvorenome (1948. – 2013.)*, u: *Crkva u svijetu*, 54 (2019.), br. 3, str. 415.

⁹ I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 85.

¹⁰ Usp. *Isto*, str 85–86.

prihvatljivo jer su se umorile. Važno je ustrajati na izgradnji Ekumenskog duha, jer Krist želi da budemo jedno, on nas je takve stvorio.¹¹

Euharistija ima veoma važno mjesto na ovom putu prema zajedništvu. „Najbolji put prema jedinstvu u euharistijskom slavlju i pričesti je obnova same euharistije u raznim Crkvama, kako na planu naučavanja tako na planu liturgije. Crkve bi trebale nanovo ispitati svoje liturgije u svjetlu rastućega euharistijskog slaganja. Pokret liturgijske obnove približio je Crkve u njihovu načinu slavljenja euharistije. Istovremeno, određena liturgijska razlika, spojiva s našom euharistijskom vjerom, priznata je kao zdrava stvarnost koja obogaćuje.“¹² Za Katoličku Crkvu ekumenski hod jest proces na kojemu ona želi i dalje raditi, pomagati i zauzimati se za dobro, kao što čini već četiri desetljeća. Katolička Crkva se nakon II. Vatikanskog Sabora istakla i predvodi gotovo cijeli ekumenski pokret, njena doprinos je od velike važnosti u postizanju cilja jedinstva svih Crkava.¹³

Od početaka Ekumenskog vijeća crkava pitanje je bilo treba li se s teologijom doći do jedinstva ili možemo samo s praksom, govorilo se, teorija razdvaja a praksa spaja. To je dokazano netočna tvrdnja, koja se, ipak, ne prestaje provlačiti. Onda kada praksa stane pred zid i ne može naći nikakvo rješenje, misli da može sama bez teorije, onda se opet doziva u pomoć teoriju, odnosno teologiju. Teologija nije samo teorija ona je više od toga, ona je i praksa u pravom smislu riječi. Također bi tako trebala i praksa mora biti teologija u pravom smislu riječi, njih dvije su zapravo međusobno povezane i ovisne. Teorija i praksa zajedno jedini su ispravan način za postizanje rezultata i ostvarenje cilja Ekumenskog vijeća crkava.¹⁴

¹¹ Usp. M. Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava*, str. 8.

¹² Tomo Vukšić, *Svjetsko vijeće Crkava i pitanje euharistije za sjedinjenje kršćana*, u: *Riječki teološki časopis*, 36 (2010.), br. 2, str. 695.

¹³ Usp. D. Moro, *Teološki hod ekumenizma u XX. stoljeću*, str. 7.

¹⁴ Usp. Milan Špehar, *Glavne rasprave na sjednicama EVC vezane za sjedinjenje kršćana*, u: *Riječki teološki časopis*, 36 (2010.), br. 2, str. 643.

2. SVJETSKE KONFERENCIJE EKUMENSKOG VIJEĆA CRKAVA

2.1. Prva Skupština Ekumenskog vijeća crkava – Amsterdam

Prva Generalna skupština održana je u Amsterdamu u razdoblju od 22.kolovoza do 4. rujna 1948. godine. Naslov konferencije je Nered u čovjeku i Božji plan. Na konferenciji je sudjelovalo 147 crkava većinom iz Europe i Sjeverne Amerike. Vladalo je liturgijsko ozračje, zajednička ispovijed i priznanje. Zajedničko sudjelovanje za euharistijskim stolom zapravo je vidljivi pokazatelj jedinstva Crkve. Kad ima zajedničkog euharistijskog stola, znači da ima i jedinstva. To je djelo Božjih ruku, nama darovano.¹⁵ Unutar glavne teme raspravljalo se o 4 sekcije: a) Sveopća Crkva u Božjem planu; b) Svjedočanstvo Crkve prema Božjem planu; c) Crkva i nered u Društvu d) Crkva i internacionalni nered. Sveopća Crkva u Božjem planu – ističe da je jedinstvo Božji dar. Sastoji se od 6 podnaslova: jedinstvo koje nam je darovano, naše temeljne razlike, uvjerenja i zajednički problemi, jedinstvo unatoč naših razlika, slava Crkve i bijeda Crkve, Ekumensko vijeće Crkava. Narav Crkve i poslanje u dva problema koja se naglašavaju u odnosu na mnoštvo drugih koji su došli do izražaja u diskusijama.¹⁶

Ističe se da postoje katolici (općenito), pravoslavci i protestanti. Ekumensko vijeće Crkava koristi pojam katoličko ne u smislu konfesije već općenito; katolički–sveopći; katolici pravoslavni, sveopći. Ističe se kako u Kršćanstvu postoje dvije struje: katolička i pravoslavna struja a s druge strane protestantska struja. Katolička i pravoslavna inzistiraju na vidljivom kontinuitetu Crkve u apostolskom nasljeđu biskupa. Protestantska inzistira na temelju Riječi Božje i na odgovoru vjere. Konferencija želi staviti naglasak na zajedničke točke, a ne na razlike. Unatoč neslaganju Isus Krist ne dopušta da se udaljujemo jedni od drugih. Ekumensko vijeće Crkava je nastalo jer smo prepoznali našu odgovornost u odnosu prema Crkvi: jedan Gospodin, jedna vjera, jedna Crkva.¹⁷

¹⁵ Usp. *Isto*, str. 11–12.

¹⁶ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 87.

¹⁷ Usp. M. Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava*, str. 14–16.

Svjedočanstvo Crkve prema Božjem planu – Božji plan je pomirenje svih ljudi s Bogom, između sebe u Isusu Kristu. Tri bitne točke su: sve što trebamo znati o Božjem planu već je objavljeno u Isusu Kristu, Bog želi da se evanđelje naviješta svim ljudima, Bogu je draga čovjekova poslušnost kako bi ostvario svoj plan. Privilegija Crkve je u tome da ona jedina prenosi Krista. Evangelizacija bi bila plodonosnija kada bi se Crkve udružile.¹⁸

Crkva i nered u društvu – ova sekcija sadrži nekoliko podnaslova koje moramo spomenuti: 1) Rat je protivan Božjoj volji; 2) Mir traži da se stave u suodnos uzroci sukoba između sila; 3) Narodi svijeta trebaju prepoznati autoritet zakona; 4) Poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda treba biti ohrabreno zajedničkim djelovanjem u svijetu; 5) Crkve i svaki kršćanin ima odgovornost, zapravo dužnost u odnosu na međunarodni nered. Glavni uzrok suvremene krize je da suvremeni čovjek ne želi prihvatiti svoju odgovornost prema Bogu. Crkva vjeruje u Isusovo gospodstvo i nikakav nered ne može poljuljati sigurnost kršćana da pripadaju Bogu.¹⁹ Crkva i internacionalni nered – svi sudionici konferencije zajedno su zaključili da je rat protivan volji Božjoj, no nisu se mogli složiti oko toga dali rat može biti čin pravde. Crkve se trebaju zauzimati za ostvarenje ljudskih prava, prava na slobodu govora, prava obitelji, prava manjina, ujedinjenja. Crkva treba biti primjer drugima.²⁰

2.2. Druga skupština Ekumenskog vijeća crkava – Evaston

Druga generalna skupština održana je u Evastonu u razdoblju od 15. do 30. kolovoza 1954. godine. Naslov a ujedno i glavna tema ove skupštine je: Krist nada svijeta. Članovi skupštine se ne obraćaju samo kršćanima već svim stanovnicima svijeta. Ispovijedaju Krista nadu svijeta i to žele podijeliti sa svima. Nije dovoljno biti zajedno, treba raditi na ponovnom ujedinjenju. Ova konferencija sastoji se od 6 sekcija: 1) Vjera i ustrojstvo: naše jedinstvo u Kristu i naša razdijeljenost kao Crkve; 2) Evangelizacija: poslanje Crkve usmjereno prema onima koji su izvan njezina života; 3) Društvena pitanja: odgovorno društvo u svjetskoj perspektivi; 4) Internacionalna

¹⁸ *Isto*, str. 19–20.

¹⁹ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 90.

²⁰ Usp. *Isto*, str. 91.

pitanja: kršćani u borbi za svjetsku zajednicu; 5) Odnosi među skupinama: Crkve između rasnih i etičkih napetosti; 6) Kršćanin i njegov poziv.

Vjera i ustrojstvo: naše jedinstvo u Kristu u naša razdijeljenost kao Crkve – ovdje se govori o tome što se misli pod jedinstvom u Kristu. To jedinstvo nije jednostavno ujedinjenje osjećaja. U jedinstvu postajemo svjesni da nam je ono darovano od Boga. Na temelju Novog zavjeta jedinstvo Crkve utemeljeno je na cjelovitom djelu Kristovu i raste prema punini tako da je danas to jedinstvo djelomično ostvareno. Naše podjele među Crkvama potječu od neposlušnosti koju je Krist pobijedio. Novi zavjet na mnogo mjesta opisuje odnos Krista i njegova naroda: Crkva Kristova je mnogo članova a jedno Tijelo, Crkva je njegova zaručnica. Crkva je od samog početka primila dar jedinstva u Kristu ali ga nije u potpunosti ostvarila.²¹

„Da navedemo samo neke razloge podjela među Kršćanima: jedni su smatrali kako su se drugi udaljili od učenja koje je povjereno Crkvi (raskol između Istoka i Zapada), dok su drugi opet smatrali da su pozvani provesti reformu u Crkvi kako bi je vratili njezinoj iskonskoj svrsi (raskol na Zapadu). Drugi su pak opet smatrali kako je potrebno reformirati samo vjeru i to unutar povijesnog biskupstva te tako nastaju Anglikanska i Starokatolička Crkva“.²²

Evangelizacija: poslanje Crkve usmjereno prema onima koji su izvan njezinog života – glavni zadatak evangelizacije je navješćivati Evandjelje po cijelom svijetu. Evangelizacija je djelo Božje kojemu je suradnik čovjek. Potrebno je tražiti nove puteve kako bi se moglo uspješno komunicirati s drugima koji su izvan Crkve. Da bi to bilo moguće potrebno je biti zahvaćen snagom Isusa Krista, te ljubiti bližnjega svoga baš onakvog kakav je. Blago koje je primila od Krista, Crkva prenosi propovijedanjem, liturgijom, sakramentima i svjedočenjem kršćana.²³

Društvena pitanja: Odgovorno društvo u ljudskoj perspektivi – Bog je stvorio svijet i trajno je uključen u njegov razvoj. Čovjek i vlasti ovoga svijeta subjekti su vlasti Stvoritelja koji poziva ljude da djeluju odgovorno pod njegovim vodstvom počevši od svoje obitelji, zajednice, države.²⁴ Internacionalna pitanja: Kršćani u borbi za svjetsku zajednicu– Potrebno je naviještati kršćansku nadu u trenutcima velikih

²¹ Usp. *Isto*, str. 92–93.

²² *Isto*, str. 93.

²³ Usp. M. Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava*, str. 32–33.

²⁴ *Isto*, str. 35.

kriza i podjela u svijetu jer ovaj svijet je Božji svijet i on vlada njime. Za kršćane mir ne znači samo odsustvo rata već pravednost, sloboda i ljubav. Glavni problem sudionici ove konferencije vide u moralnim principima. Problemi su duhovne naravi i ne mogu se riješiti rješavanjem samo ekonomskih i političkih problema.²⁵

Odnosi među skupinama: Crkve između rasnih i etičkih napetosti – „Crkve članice Ekumenskog vijeća Crkava odlučno odbacuju svaku rasnu diskriminaciju jer je ona negiranje bratstva svih ljudi. Priznaje se i činjenica da unatoč ovom razmišljanju, u Crkvama postoje diskriminacije na temelju rase i one se nastoje raznim argumentima opravdati“.²⁶

Posljednja sekcija pod nazivom Laikat: kršćanin i njegov poziv nam govori o odnosu između klerika i laika. Za ostvarenje zadaće Crkve potrebni su jedni i drugi te su si međusobno potrebni. Božji pozivi su upućeni i Kleru i laicima, svaki od njih ima svoj put ali cilj je jedan i zajednički.²⁷ „Pokrenuta su i neka hermeneutička pitanja koja su od presudne važnosti za daljnje usmjerenje teologije EVC–a. Biblija se više ne uzima kao „normativni i bezuvjetni autoritet Božje riječ“ , a pravo tumačenja Biblije stječe Crkva. „Bultmannova škola hermeneutike“ izvršila je presudan utjecaj na teologiju povjerenstva Faith and Order, što je došlo do izražaja i na konferencijama tog pokreta u Montrealu, Bristolu i Louvainu.“²⁸

2.3. Treća skupština Ekumenskog vijeća crkava – New Delhi

Treća Generalna skupština Ekumenskog vijeća Crkava održana je 19. studenog a trajala je do 5. prosinca 1961. godine. Sudjelovalo je 197 predstavnika Crkava i crkvenih zajednica. Glavna teme je: Isus svjetlo svijeta. U uvodnoj poruci ističe se radost koja se osjeća zbog većeg broja novih članica. Zbog toga se ponosno naglasilo da je kršćanstvo zaista zastupljeno u svojoj globalnoj rasprostranjenosti. Zatim se spominje jedini put Ocu, a to je Isus Krist. Krist je put, istina i život. Mi kao kršćani dužni smo svojim životom svjedočiti svoju vjeru. Braća u Kristu su Božji dar, a ne naš izbor, zbog toga smo dužni moliti za jedinstvo koje smo narušili. Konferencija je imala

²⁵ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 97.

²⁶ *Isto*, str. 97–98.

²⁷ Usp. *Isto*, str. 98–99.

²⁸ Manuela Čiplić, *Poimanje jedinstva unutar Ekumenskog vijeća crkava*, u: *Biblijski pogledi*, 23 (2015.), br. 1–2, str. 162.

tri sekcije: svjedočenje, služenje i jedinstvo. Svjedočenje – naglašava se da je evangelizacija hitan zadatak Crkve a uzrok je Evanđelje Isusa Krista. Za svjedočenje i evangelizaciju važno je prilagoditi jezik, te tražiti zajednički jezik kojega svi mogu razumjeti. Osim svjedočenja potrebno je i živjeti Evanđelje, navjestitelji Evanđelja trebaju biti pripremljeni za svoju zadaću. Svaki član Crkve, klerik ili laik pozvan je biti svjedok i nasljedovatelj Kristov.²⁹

Druga sekcija pod nazivom Služenje nam govori kako kršćansko služenje ima svoj izvor u Božjoj ljubavi koja je objavljena u Isusu Kristu. Kršćansko služenje je vezano uz konkretno vrijeme u kojemu jedan kršćanin djeluje i živi, njegova zadaća je u tom razdoblju doprinijeti koliko ima mogućnosti. U današnje vrijeme velikih tehnoloških promjena, brzog načina života, kod pojedinca to može uzrokovati pasivnost i strah. Kršćanin treba promjene pozitivno prihvaćati te u duhu ljubavi i pravde djelovati, na taj način pojedinac utječe na boljitak čovječanstva. Svaka kršćanska etika služenja mora imati izvor u Kristu. Mjera ljubavi Božje prema čovjeku jest Isus te njegovo darivanje života za ljude. Naše služenje je odgovor na Božju ljubav. Veliki problem je što ima ljudi koji se više uzdaju u znanost nego u Boga, a pravi kršćanin treba s vjerom prihvaćati znanosti. Ne treba davati preveliku pažnju materijanom napretku, jer u tom slučaju često se zapostavlja ono mnogo bitnije duhovno.³⁰

„Jedinstvo u koje vjeruje EVC prije svega je volja i dar Božji. Ono vrijedi za sve Crkve, svih mjesta i vremena. Manifestira se u zajedničkom ispovijedanju i naviještanju iste vjere, u lomljenju istog kruha i istom služenju“.³¹

U završnom govoru predsjednik Središnjeg odbora ističe dvije stvari koje odišu duhom ekumenizma. Bez obzira na uvijete i razliku u uvjerenjima, i njihovim kršćanskim gledištima predsjednik ističe da je ovdje izražen duh ekumenizma te da su Crkve svjedočile Kristovo gospodstvo. Drugo što predsjednik naglašava je zajedništvo koje se očitivalo u radu Vijeća. „Kršćanstvo nema zadaću samo a posteriori biti sudac, nego dati nove ponude svojim konkretnim življenjem u poštivanju života od

²⁹ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 99–101.

³⁰ Usp. M. Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava*, str. 53.

³¹ *Isto*, str. 57.

začetka do prirodne smrti, u moralnome življenju na području seksualnosti i rada, u gajenju i promoviranju vrijednosti koje su iznad materijalnih“.³²

2.4. Četvrta skupština Ekumenskog vijeća crkava – Uppsala

Četvrta Generalna skupština održana je u Uppsali u razdoblju od 4. do 20. srpnja 1968. godine. Na skupštini je sudjelovalo 235 predstavnika Crkava i crkvenih zajednica. Glavna tema a ujedno i naziv ove skupštine je: Evo, činim novo. Konferencija je imala 6 sekcija: 1) Duh Sveti i katolicitet Crkve; 2) Obnova u poslanju; 3) Ekonomski i društveni razvoj svijeta; 4) prema pravdi i miru u internacionalnim odnosima; 5) Kult; 6) Prema novim stilovima života.³³

Duh Sveti i katolicitet Crkve – ekumenizam je uzeo sve veći zamah, osjeća se sve veće zajedništvo u molitvi, mišljenjima, misijama. Hvali se velika obnova u Katoličkoj Crkvi. Duh Sveti je onaj koji ujedinjuje kršćane i šalje ih u borbu protiv bilo koje vrste diskriminacije. Naglašava se da je Crkva katolička i treba biti takva u svim svojim elementima posebno u svom kultu, služenju i pomaganju čovječanstvu. Katolicitet Crkve manifestira se u življenoj različitosti: različitost koja odvaja dolazi od đavla a različitost koja prihvaća drugog plod je Duha Svetoga. Ističe se da je Crkva i apostolska jer proizlazi od Krista i apostola. Apostolicitet Crkve znači ostati vjeran poslanju apostola.³⁴

Obnova u poslanju – Bog kršćane šalje u svijet ne samo da brinu o duhovnim potrebama ljudi, već o svim potrebama. Poslanje Kršćana je navijestiti novog čovjeka koji nastaje u Isusu Kristu. Čovjek je kao biće nepodjeljiv, stoga treba na sve njegove potrebe gledati. Isus je uzor koji trebamo slijediti, njegova patnja, bol, muka i uskrsnuće su pokazatelj one prave istinske žrtve. Sve to je njegova pobjeda ljubavi, čovjek treba živjeti u poslušnosti i potpunom predanju Bogu. Vjera za svakog čovjeka je pristanak učiniti nešto bolje za ovaj svijet, čovječanstvo. Kao pravi Kršćani dužni smo i pozvani voditi dijalog i otkloniti predrasude prema ljudima drugih vjera i onih koji ne vjeruju. Pritom mi ostajemo pri svojoj vjeri, ali otvaramo prostor da kroz nas upoznaju Krista. Kršćanin je također pozvan i naviještati, dijalog i naviještanje nisu

³² Isto, str. 69–71.

³³ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 107–108.

³⁴ Usp. M. Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava*, str. 74–77.

isto, one se međusobno nadopunjuju, ponekad je šutnja i trpljenje najveće svjedočanstvo.³⁵

Ekonomski i društveni razvoj svijeta – kršćani na stanje u svijetu trebaju odgovoriti jer su odgovorni za sve ljude, jer smo svi jedni drugima bližnji, također kršćani trebaju težiti stvaranju svjetskog zajedništva i pravde. Zadaća kršćana je prepoznavanje bijede i potreba drugih, te traženje načina da se tim istim izađe u susret i pomogne. Teologija također ima važnu ulogu u tome, ona treba ukazati na ono što je kreativno i korisno za čovječanstvo, a također i tako predvidjeti ono što je loše i što ga može uništiti.

Prema pravdi i miru u internacionalnim odnosima – zadaća Crkve je sprječavati uporabu nuklearnog oružja i proizvodnju kemijskih i bioloških oružja te odgajati čovjeka za služenje miru. Nema opravdanja za uporabu navedenih sredstava. Mali broj naroda posjeduje nuklearno oružje, zar se zbog toga treba dati na pravo njima da utječu na sigurnost i mir onih naroda koji ga ne posjeduju? Svaki čovjek ima svoje dostojanstvo a stoga i svoje temeljno pravo, iza onih manjina kojima je to ugroženo Crkva treba stajati. Osim manjina, moramo spomenuti i rasizam koji je evidentno odbacivanje kršćanske vjere, on je nedopustiv jer niječe samo čovječanstvo. Sve podjele koje stvaraju razdor ili nekoga ugrožavaju Crkve trebaju učiniti sve da to promjene. Sekcija pod nazivom kult ima posebnu važnost jer se po prvi put javlja na skupštini Ekumenskog vijeća Crkava.

„Govoreći o kršćanskom kultu, onda se prije svega naglašava činjenica da je to uvijek kult u Ime Isusa Krista, našeg Gospodina“. Crkva treba solidarna sa svijetom u svim aspektima njenog djelovanja tako i po pitanju Kulta. Posljednja sekcija pod naslovom Prema novim stilovima života govori kako je bit kršćanstva u mijenjanju sebe samoga pa zatim i svijeta. Ponekad su upravo kršćani zapreka za mijenjanje svijeta. Kršćanin svojim primjerom može promijeniti svijet, svojom radošću i puninom života kojom u svijet šalje nadu i pozitivnu poruku.³⁶

³⁵ *Isto*, str. 79–80.

³⁶ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 111–114.

2.5. Peta skupština Ekumenskog vijeća crkava – Nairobi

„S obzirom na sve jači utjecaj New agea u svijetu EVC odmah na početku svoje pete skupštine jasno ispovijeda: Isus Krist je jedini Spasitelj i Gospodin. Evanđelje ima snagu oslobođenja i ujedinjenja svih ljudi cijeloga svijeta“.³⁷ Skupština je održana 1975. godine u razdoblju od 23. studenog do 10. prosinca. Priključilo se 50 novih članica, te je ukupno sudjelovalo 285 Crkava i crkvenih zajednica. Ovo je prvi put da je skupština Ekumenskog vijeća Crkava održana na afričkom kontinentu. Glavna tema i ujedno naziv ove skupštine je Krist oslobađa i ujedinjuje.

Ova konferencija je imala 6 sekcija.³⁸ Prva sekcija pod naslovom Ispovijedati Krista govori s obzirom na sve i jači utjecaj new agea započinje govor ispovijedanjem vjere da je Isus Krist jedini Spasitelj i Gospodin. Evanđelje ima snagu oslobođenja i ujedinjenja svih ljudi te smo poslani donijeti evanđelje u sve dijelove svijeta kako bi ono obuhvatilo cijeli život svakoga čovjeka.

Druga sekcija zove se: Zahtjevi jedinstven te govori kako jedna Crkva treba biti shvaćena kao zajednica pojedinih Crkava. U ovoj pomirenoj zajednici svaka lokalna Crkva posjeduje puninu zajedništva, katoliciteta i ima apostolsku vjeru. Sve Crkve su dio iste Kristove Crkve i vođene su od Duha Svetoga. Crkve su međusobno sjedinjenje jer su primile isto krštenje, dijele istu euharistiju, priznaju međusobno svoje članove i svoje službenike.

Treća sekcija pod naslovom Zajedničko istraživanje vjera, kultura, različitih ideologija među narodima govori o suživotu ljudi različitih vjera, kultura, običaja i svi mi različiti pozvani smo težiti i zalagati se za jedinstvo. Bog je svakog stvorio na svoju sliku i svi smo jednako, bitno je tražiti ispravan način za dijalog kako bismo ostvarili mirna i pravedna društva. Zadaća Crkve je utjeloviti se i u druge kulture, ustanoviti odnose s drugima, biti otvorena za svakog čovjeka.

Odgoj za slobodu i zajedništvo je četvrta sekcija, ona govori kako kršćani moraju biti otvoreni za pomoć ljudima koji su ugroženi na bilo koji način (siromašnima, bolesnima, ovisnicima..). Pružiti obitelji potporu da bude temelj odgoja. Pomagati da jedna osoba se razvija na zdrav i prirodan način.

³⁷ M. Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava*, str. 117.

³⁸ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 115.

Strukture nepravde i borbe za oslobođenje je peta sekcija. Crkva ima zadaću boriti se protiv struktura nepravde odnosno boriti se za društvenu pravdu i oslobođenje čovjeka. Ta zadaća proizlazi od Isusa Krista koji se je solidarizirao s ljudima koji pate. Rad na ljudskim pravima znači ujedno i izgradnja društva bez nepravde struktura.³⁹

Razvoj čovječanstva: dvosmislenost moći i tehnologije te kvaliteta življenja je naziv zadnje sekcije ove skupštine, „ekumenski pokret i crkve imaju svoje zadatke prema društvu i to na 5 područja: čovjekova patnja, obnova društva, pravda, ljubav prema svima, pridonosenje preobrazbi od beznada u nadu tj. od nesigurnosti u sigurnost.“⁴⁰ Potreban je susret između znanosti i vjere, znanost ne može uvijek odgovoriti što je dobro a što ne od znanstvenih dostignuća. Vjera je tu da čovjek raspozna, jer ona polazi od Boga koji je sve stvorio. Sve veći problem su biološko medicinska sredstva protiv života (kontracepcija, abortus, eutanazija). Jedini ispravni zaključak je da smo svi mi dragocjeni u Božjim očima i da smo pozvani promicati svetost ljudskog života.⁴¹

2.6. Šesta skupština Ekumenskog vijeća crkava – Vancouver

Šesta Generalna skupština Ekumenskog vijeća crkava održana je u razdoblju od 24. srpnja do 10. kolovoza 1983. godine u Vancouveru. Priključilo se 16 novih crkava članica, pa je na ovoj skupštini ukupno sudjelovala 301 Crkva i crkvena zajednica. Glavna tema, a ujedno i naslov ove je: Isus Krist život svijeta. Važno je spomenuti izvještaj moderatora Središnjeg odbora Edvarda Scotta, na početku svog govora svima je poželio dobrodošlicu. Zatim je ukazao na određene poteškoće u sastavljanju izvještaja za proteklo razdoblje, jer je broj sudionika toliko narastao da je jednostavno nemoguće obraditi sve važne teme. Moderator je otvorio temu o vjernosti, koja je u temelju biblijskog poziva čovjeku. Vršanjem Božje volje, i svjedočenjem riječimai djelima iskazujemo svoju vjernost.⁴²

Na skupštini je bilo osam tematskih grupa. Svjedočiti u podijeljenom svijetu je naslov prve tematske grupe. Riječ svjedok znači živjeti Kristov život u okruženju u

³⁹ Usp. *Isto*, str. 118–123.

⁴⁰ M. Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava*, str. 135.

⁴¹ Usp. *Isto*, str. 137.

⁴² Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 125–126.

kojem se nalazimo i to je povezano s kulturom življenja. Evanđelje i kultura su povezani te zbog toga trebaju ići zajedno. Kršćansko svjedočenje treba prihvatiti i drugu kulturu, te mijenjati ono negativno u toj kulturi. Potrebno je polaziti od iskustva prve Crkve: kršćanstvo je proizašlo iz židovstva i susrelo se s helenizmom. Neki elementi su preuzeti, neki izmijenjeni a neki odbačeni. Treba se truditi stvoriti i uočavati bogatstvo različitog manifestiranja vjere u svijetu, prema različitim kulturama. Ne smije se biti rob jedne kulture te naši misionari ne bi trebali nametati našu kulturu drugima. Kultura prožeta kršćanskom porukom je pozitivna kultura. Kršćani su dužni svjedočiti i pripadnicima drugih religija, ali isto tako potrebno je saslušati i druge što imaju reći o nama, jer to može obogatiti kršćanstvo, osobito kad vidimo Božje djelovanje u drugim religijama. Promicati jedinstvo konkretnim činima je naslov druge tematske grupe. Jedinstvo je jako bitno za Crkvu, jer Bog to traži od nas.

„Temelji jedinstva su: krštenje, euharistija, međusobno priznavanje službi i zajednici rad na promicanju mira i pravde u svijetu.“ Središte cijelog života Crkve je euharistija. Ističe se da je za mnoge kršćane traženje jedinstva u drugom planu dok u prvi plan dolazi borba za mir, pravdu i ljudsko dostojanstvo. Oba pravca moraju ići zajedno. Važan korak za jedinstvo bi bio zajednički dogovor oko problema u svijetu te zajednički rad na istim. Ekumenski pokret želi stvoriti vidljivo jedinstvo jedne svete katoličke i apostolske crkve.⁴³ Naslov treće tematske grupe glasi: Poticanje na sudjelovanje. Po uzoru na Krista moramo sudjelovati u izgradnji boljeg svijeta. Postoji nekoliko problema koji to priječe: nepravda, diskriminacija, nepismenost. U crkvi ne smije postojati nikakva vrsta diskriminacije kako bi Crkva mogla svjedočiti i to tražiti od svijeta. Ozdravljenje i dijeljenje u zajednici je naslov četvrte tematske grupe. Polazeći od euharistije mi trebamo biti hrana koja se lomi i dijeli za ovaj svijet. Vrlo važna je liturgija, poslije liturgije služenje drugima i dijeljenje s drugima. Dijeljenjem postajemo bogatiji jer svatko nosi neko drugo bogatstvo. Crkve trebaju imat osjećaj odgovornosti za siromašne i potrebite, te se truditi stvoriti novi bolji koncept dijeljenja materijalnih dobara. Prijetnje miru i preživljavanju je sljedeća tematska grupa, potiče se kršćane da stvaraju programe za mir u svijetu. Zbog ekonomskog nepravednog uređenja mir je teže uspostaviti. Crkva ima dužnost voditi

⁴³ M. Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava*, str. 151–155.

dijalog s znanostu u svrhu ljudske dobrobiti i za bolju budućnost svijeta. Borba za pravdu i ljudsko dostojanstvo je šesta tematska grupa. Nepravda se apsolutizira i opravdava ideologijama i religijama. Bog je stvorio čovjeka i dao mu odgovornost za svijet, a čovjek postaje sve neodgovorniji. Današnja kultura se naziva kulturom nasilja. Duh Sveti je tamo gdje se ljudi bore za pravdu i dostojanstvo, protiv nasilja i nepravde. Kršćanska borba proizlazi iz kršćanske vjere odnosno euharistije.

Sljedeća tematska pod nazivom Učiti u zajednici govori nam da je učenje važan proces, bez obzira bio osoban ili zajednički važne su metode te poruke koje iz njega proizlaze. Članice Ekumenskog vijeća crkava su učile kako učiti u zajednici i trudile se stvarati zajednički duh. Trebalo im je mnogo vremena da bi se mogle međusobno slušati, nailazile su na brojne prepreke; lingvističke, teološke, vremenske, kulturne i ekonomske. Upravo te prepreke su im otvorile i druga pozitivna iskustva; međusobnog pomaganja kada su u pitanju jezici, solidarnost, povjerenje u stvarima gdje se radi o različitim stavovima. Potreban je odgoj za zajedništvo, za borbu protiv nepravdi i siromaštva. Odgoj za pravdu i mir je odraz vjerodostojnosti svjedočenja u svijetu. Zadnja tematska grupa se nadovezuje na prethodnu te njen naslov glasi: Komunicirati na vjerodostojan način. Crkva se za svoje poslanje treba služiti sredstvima za komunikaciju jer je to njena zadaća pastoralna i evangelizacije. Važno je ispravno razvijati jezik i kulturu komuniciranja. Svaka komunikacija treba biti na korist ljudima.⁴⁴ Crkve bi trebale više uključiti mlade u sudjelovanju u ekumenskim nastojanjima Crkava, što ne znači da i stariji ne mogu dati svoj doprinos s obzirom na njihovo iskustvo. Trebali bi biti otvoreniji prema osoba sa invaliditetom i poteškoćama u razvoju pružiti i njima mogućnost obrazovanja na prilagođenoj razini za njih, uključiti ih u život zajednicu koliko je moguće.⁴⁵

2.7. Sedma skupština Ekumenskog vijeća crkava – Canberra

Naziv ove skupštine je: Duh Sveti obnavlja sve stvoreno. Održana je u razdoblju od 7. do 20. veljače 1991. godine. Na sedmoj Generalnoj skupštini se pridružilo 16 novih Crkava članica te je ukupno sudjelovalo 317 Crkava i crkvenih

⁴⁴ Usp. *Isto*, str. 157–167.

⁴⁵ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 132.

zajednica.⁴⁶ Sve Crkve žive i djeluju po Duhu Svetomu. Duh Sveti je onaj koji djeluje u crkvama i sve Crkve mogu iskusiti Crkvu jednu, svetu, katoličku i apostolsku. Čovjek svojim grešnim djelovanjem sprječava potpuno djelovanje Duha Svetoga u svijetu. Jedinstvo postoji u Bogu i mi smo pozvani moliti za jedinstvo Crkava. U Bogu je nevidljivo jedinstvo a mi ovdje na zemlji tražimo vidljivo jedinstvo. Nije važno kada će se ostvariti, bitno je ustrajati i moliti za njega.⁴⁷

Konferencija je sastavljena od 4 sekcije. Darivatelju života, brani svoje stvorenje je naziv prve sekcije, ova sekcija vraća se na teologiju stvaranja kao i na prethodnim konferencijama, jer svijet stalno ide protiv stvorenog. Pravda se može živjeti i razvijati samo u zdravom ambijentu. Treba se povezati i sa svim znanstvenicima koji žele dobro ovom svijetu. Kritizira se stalno gomilanje oružja i nepravednu ekonomsku podjelu. Traži se duhovnost koja će biti aktivna u spašavanju planeta. Bitna zadaća Crkve je obnova stvorenja.

Duše istine, oslobodi nas je naziv druge sekcije. Duh Sveti nas čini slobodnima. Čovjek je dužan boriti se protiv svega što narušava slobodu njemu i drugima. Crkve se trebaju kajati zbog podijeljenosti. Kršteni smo u Kristovu krv i zato moramo gledati i vidjeti Krista u drugima i pomagati svakom komu je pomoć potrebna. Crkve se trebaju povezati i surađivati sa svim organizacijama koje rade na smanjenju trgovine oružjem te raditi na odgoju za mir. Duše jedinstva, pomiri svoj narod je naziv treće sekcije. Podjele su prisutne svugdje pa tako i u Crkvi, kršćani na različite načine vide istinu i tu dolazi do podjela. Pomirenje dolazi kad svaka strana prizna svoje greške i nastoji ih ispraviti. U katolicitet Crkve spada različitost, takva različitost nas ne razdvaja nego nas spaja. Kultura ne smije biti faktor koji razdvaja već koji nas u različitosti spaja. Bog potiče sve narode na dijeljenje, služenje i obnovu. Evangelizacija nije zadatak nije zadatak jednog čovjeka, nego smo na nju svi pozvani. Poslanje Crkve je pomirenje svih ljudi s Bogom i međusobno. Naše spasenje je u Kristu, a duh pomirenja je duh dijaloga s drugima. Dijalog je dio kršćanskog vjerovanja te on znači biti zajedno u Bogu. Međureligijski dijalog traži prihvaćanje religijske raznolikosti.⁴⁸

⁴⁶ Usp. *Isto*, str.137.

⁴⁷ Usp. M. Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava*, str. 185–187.

⁴⁸ Usp. *Isto*, str. 191–204.

Duše Sveti, preobrazi nas i posveti nas, naziv je zadnje sekcije. Ekumenska duhovnost „treba biti i zajedničarska i slavljenička, ukorijenjena u euharistiji, a izražena preko služenja i u svjedočenju. Izvor takve ekumenske duhovnosti jest Duh Sveti“.⁴⁹ Kršćanska duhovnosti sastoji se u tome da dozvolimo Duhu Svetom da djeluje u našem konkretnom životu. U vjerovanju molimo da vjerujemo u Svetu Crkvu a Duh Sveti je taj koji ju čini sveto. Crkva je ustanovljena na Pedesetnici djelovanjem Duha Svetoga. Duh Sveti vodi svoju Crkvu i štiti je, on poziva sve Crkve da se udruže na putu jedinstva i da se nadiđu podjele koje su se stvorile. Na putu jedinstva oprost je neizbježan, bez njega se nemože postići zajedništvo. Duh Sveti potiče Crkve na zajedničku molitvu i svjedočanstvo.⁵⁰

2.8. Osmo skupština Ekumenskog vijeća crkava – Harare

Osmo Generalna skupština Ekumenskog vijeća Crkava održana je u Harrari, 8. – 13. prosinca 1998. godine. Glavna tema i naslov ove skupštine glasi Okrenimo se Bogu, kličimo u nadi. Na samom početku naglašava se važnost kršćanskog ujedinjenja, žudnja da se svi zajedno okupimo oko zajedničkog stola. Da bismo do toga došli potrebno je da se zajedno okrenemo prema Bogu kličući u nadi. Povodom jubileja 50 godina postojanja Ekumenskog vijeća crkava Anastazije iz Tirane je održao govor Ammneza i podsjetio na sve teme koje su se obrađivale od Amsterdama 1948. godine. Govori o pamćenju u kršćanstvu koje ide od početaka Kršćanstva. Kršćani su zajednica koja se sjeća da ju je Bog uvijek štitio i da je neprestano vodi i prati, sjeća se Starog zavjeta kada je Bog izveo izraelski narod iz egipatskog ropstva, odnosno prve pashe, sjeća se druge pashe a to je Isus Krist. Sva Kršćanska sjećanja vode nas do temeljne amneze a to je upravo naš temeljni identitet, i to pomaže živjeti sadašnjost i ići prema budućnosti. Anamneza je osobno proživljavanje cjelokupnog Kristovog života od utjelovljenja do Duhova, a sve se najbolje proživljava u sakramentima, posebno u slavljenju euharistije. Anamneza nas povezuje sa svijetom, daje nam do znanja da Kristovo otkupljenje obuhvaća svakog čovjeka u svijetu.⁵¹

⁴⁹ I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 148.

⁵⁰ Usp. *Isto*, str. 148.

⁵¹ Usp. M. Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava*, str. 248–250.

Izvjješće moderatora Aram I. nam govori o promjenama u svijetu, padu komunizma. Te promjene nisu riješile temeljna pitanja pravde i mira u svijetu. Aram I. Govori kako prozelitizam i ekumenizam ne mogu ići zajedno, i sve se crkve s tim slažu ujedno i Katolička Crkva. Ekumensko vijeće crkava nije dalo definiciju prozelitizma, postoje različita shvaćanja među crkvama. Zbog toga dolazi do napetosti između Ruske pravoslavne Crkve i Katoličke Crkve u Rusiji. Osjeća se i agresivni pristup crkava ili sekta kada se nađu u područjima koja nisu evangelizirana. Autor naglašava kako je važna zadaća Crkve ozdravljenje, zacjeljivanje duševnih, duhovnih, psihičkih i fizičkih rana. Zacjeljivanje i ozdravljenje proizlazi iz evanđelja koje obuhvaća cijelog čovjeka.⁵²

Govor je održao i glavni tajnik Konrad Raiser, u svom govoru zahvaljuje Bogu na 50 godina djelovanja Ekumenskog vijeća crkava, i zajedništvu koje su postigle. Međutim, osjeća se doza razočaranja što ni nakon pola stoljeća nije došlo do ujedinjenja.⁵³ Slavlje ove obljetnice nije radi samoga slavlja, već radi uzdizanja nade, okretanja Kristu te poziv na pomirenje i oprost. Potrebno je prisjetiti se da crkve stoljećima nisu priznavale jedna drugu i jedne drugima su bile heretične. Otkrivanjem postojećeg zajedništva navodimo barem 4 točke: 1) ono što nam je istovjetno; 2) krivo shvaćene interpretacije nekih Crkava; 3) bespotrebno dogmatiziranje nekih stvari koje se tiču više tradicije i kulture; 4) Hijerarhija vjerskih i moralnih istina. Izlaz vidi u tome da kršćani ekumenizam vide kao hodočašće, crkve koje zajedno hodočaste. Hodočašće je povezano uz riječ obraćenje, koji bi predstavljao hod obraćenja i težnja na putu bratskog jedinstva.⁵⁴

„EVC-ova skupština u Harareu osobito je istaknula svoje “vrlo pozitivne” odnose s Katoličkom crkvom. Pod pozitivnim dojmom enciklike *Ut unum sint* Ivana Pavla II., EVC je izrazio zadovoljstvo papinim poticanjem dijaloga, te poziva predstavnike Crkava i teologe da razmotre službu rimskog biskupa. Unatoč činjenici da se služba pape tijekom povijesti pokazala “kamenom spoticanja”, čak i za same rimokatolike, Joseph Ratzinger u *Called to Communion* ističe kako se stvari danas okreću nabolje, s obzirom da brojni nekatolici potvrđuju potrebu za zajedničkim

⁵² Usp. *Isto*, str. 253–255.

⁵³ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 152.

⁵⁴ Usp. M. Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava*, str. 265–268.

centrom kršćanstva koji bi poslužio kao najdjelotvornija zaštita od pritiska politike i civilizacije.⁵⁵

2.9. Deveta skupština Ekumenskog vijeća crkava – Poro Alegre

Skupština je održana u razdoblju od 14. do 23. veljače 2006. godine. Naslov i glavna tema devete Generalne skupštine Ekumenskog vijeća crkava glase: Bože, u svojoj milosti preobrazi svijet. Sudjelovalo je 348 Crkava i crkvenih zajednica, što znači da se pridružilo 9 novih u odnosu na skupštinu u Harareu.⁵⁶

Izvešće predsjednika Arana I.:

- Svijet vidi negativno, kaže da je bit Božje objave milost
- Milost u Sv. Pismu predstavlja radost, ljubav, naklonost, dar, milosrđe
- Cilj milosti je obnova čovjeka te se očituje u 3 sakramenta: u krštenju, euharistiji i svećeničkom redu. Milost ujedinjuje sve ljude.
- Ističe da je rad Ekumenskog vijeća Crkava od zadnje konferencije u krizi. Na krizu gleda kao na šansu za nešto bolje.
- Crkva treba tražiti nove pristupe, tradicionalno kršćanstvo treba novitet kako doprijeti do mladih.
- Crkva treba biti misionarska, poslana u svijet da mijenja i da bude tu za potrebite.
- Cilj njegovog govora je bio da pokaže kako misionarsko djelovanje nije djelovanje protiv drugih, nego za druge.
- Za međureligijski dijalog jako je bitno da se poštuje, prihvati i prizna integritet svake religije. Trebamo prihvaćati naše različitosti kako bi smo otkrili zajednički identitet i jedinstvo u Kristu.⁵⁷

Nakon govora predsjednika Arana, uslijedio je govor generalnog tajnika Samuela Kobia, zbog toga što je ovo prva svjetska skupština Ekumenskog vijeća crkava u 21. stoljeću, on se je usredotočio na pet karakteristika ekumenskog pokreta. On ističe kako je Duh Sveti izvor i početak svega, tu je stavio naglasak na duhovnost, to je za njega oblik duhovnosti koji je pravi temelj za ekumenizam. Druga karakteristika govori kako se ozbiljno treba shvatiti ekumensku formaciju. Prema

⁵⁵ M. Čiplić, *Poimanje jedinstva unutar Ekumenskog vijeća crkava*, str. 180.

⁵⁶ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 155.

⁵⁷ Usp. M. Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava*, str. 298–303.

tajnikovim riječima možemo zaključiti da je njegova želja uključivanje mladih, davanje prostora i mladima da se uključe u ekumenski pokret i da daju svoj doprinos. Kobia želi da se čuju mladi, da se njihove ideje, prijedlozi ili savjeti počmu usvajati. Ne želi da se briga o mladima svede samo na obrazovanje mladih. On prepoznaje problem koji se stvara u mlađoj populaciji ta glad za vjerom, a istovremeno ponekad odbacivanje crkvene društvene strukture. Pravda je sljedeća stavka o kojoj tajnik govori. On ističe da su Crkve dužne zauzimati se za one najpotrebitije i biti njihov glas i podrška. Spominje i klimatske promjene koje su velika prijetnja čovjeku, te smatra kako bi Crkve jednglasno trebale da progovore o tome. U četvrtoj točki, Kobia stavlja odnose u središte iako je svjestan realnog stanja i tenzija koje vladaju između različitih institucija ekumenskog vijeća. Mnogi sudionici smatraju da je dovoljno definirati zajedničku ekumensku viziju, ali Kobia očekuje od ove skupšine da odredi i mjesto Ekumenskog vijeća crkava unutar ekumenskog pokreta. Posljednja karakteristika govori o razvijanju novih i kreativnih načina rada. Vjera i duhovnost, ekumenska formacija, preobrazujuća pravednost te isti moralni stav su za njega ključni u osnaživanju ekumenskog glasa u svijetu. Govor završava s Riječima da je s Bogom sve moguće gdje vidimo koliko ima povjerenja u Božju snagu.⁵⁸

„Na kraju ovog izvješća Odbor donosi provokativna pitanja za svaku pojedinu Crkvu. Stoga je dobro sve ih ovdje iznijeti, jer su provokativna i diraju savjest svake Crkve:

- a) U kojoj mjeri vaša Crkva može razlikovati vjerni izraz apostolske vjere u svojem životu, molitvi, svjedočenju, i isto tako u drugim Crkvama?
- b) Gdje vaša Crkva vidi vjernost Kristu u vjeri i životu drugih Crkava?
- c) Priznaje li vaša Crkva zajednički model kršćanske inicijacije, temeljen na krštenju, na životu drugih Crkava?
- d) Zašto vaša Crkva vjeruje da je nužno, ili dopustivo, ili nemoguće dijeliti večeru Gospodnju s drugim Crkvama?
- e) Na koji način vaša Crkva može priznati uređene službe drugih Crkava?
- f) U kojoj mjeri vaša Crkva može dijeliti duhovnost drugih Crkava?

⁵⁸ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910.–2013.)*, str. 159–160.

- g) Na koji način vaša Crkva surađuje s drugim Crkvama radi suočavanja s problemima društvene i političke hegemonije, progonima, tlačenjima, siromaštvom i nasiljem?
- h) U kojoj je mjeri vaša Crkva spremna sudjelovati s drugim Crkvama u apostolskom poslanju?
- i) U kojoj mjeri vaša Crkva dijeli s drugim Crkvama u vjeri teološku formaciju i odgoj?

Do koje točke vaša Crkva može sudjelovati u molitvi s drugim Crkvama?⁵⁹

Ovih devet pitanja na prvi pogled izgledaju zaista lagana za dati odgovore na njih, no nažalost to nije tako. Ovo je zapravo ključ prihvaćanja naših međusobnih razlika. Sigurno bi bilo negativnih odgovora, koji bi najčešće proizlazili ne iz teoloških razlika nego iz stoljetne prakse podijeljenosti.⁶⁰

2.10. Deseta skupština Ekumenskog vijeća crkava – Busan

Deseta Generalna skupština održana je u razdoblju od 30. listopada do 8. studenog 2013. godine. U odnosu na prethodnu skupštinu sudjelovale su tri članice manje, što znaci da je 344 Crkava i crkvenih zajednica članica sudjelovalo. Glavna tema, a ujedno i naslov glasi: Bože života, vodi nas do pravde i mira.⁶¹

„Današnje misije u globaliziranom svijetu uključuju otklanjanje dioba među kršćanima, izgradnju zajednica koje lijeće i rade na pomirenju, otklanjaju svako opravdanje nasilja i zalažu se mir koji je Božji dar i šire evanđelje na Kristov način.“⁶²

U poruci s Desete svjetske skupštine Ekumenskog vijeća crkava između ostaloga naglašeno je kako živimo u vrijeme globalne krize. Ta se kriza očituje na brojnim područjima: ekonomskom, ekološkom, društveno-političkom i duhovnom. Sudionici se mole Kristu za svjetlo i snagu da tom svijetu donesu nadu i svjetlo te da

⁵⁹ M. Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava*, str. 315–316.

⁶⁰ Usp. *Isto*, str. 316.

⁶¹ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 161.

⁶² Bogdan Dolenc, *Glavne zadaće i glavne poteškoće na koje danas nailazi Ekumensko vijeće crkava*, u: *Riječki teološki časopis*, 36 (2011.), br. 2, str. 681.

cijeli svijet potaknu na brigu oko stvorenog svijeta i podsjećanje kako je cijeli svijet stvoren na Božju sliku.“⁶³

Generalni tajnik Olav Fykse Tveit u svom govoru ističe kako su sve crkve koje sudjeluju u Ekumenskom pokretu posebne, svaka posjeduje svoju jedinstvenu kvalitetu. Ove crkve povezuju, sjever, jug, istok i zapad, one se zauzimaju za mir i pravednost bez obzira na različitosti. Sigurno je da doprinose na međureligijskom miru i slobodi. Tajnik u sljedećoj točki govori o krizama koje su se dogodile između ove i prethodne skupštine, posebno ističe onu iz 2008. financijsku krizu. Nažalost, ni njih to nije zaobišlo, te generalni tajnik ističe kako je u proteklom periodu došlo do velikog smanjenja financijskih sredstava Ekumenskog vijeća crkava. Govorilo se o temama jedinstva i mira. S posebnim naglaskom na euharistiju govori se o jedinstvu, generalni tajnik ističe kako je jedinstvo sve više prisutno među članicama ali nije još moguće da bude u potpunosti ostvareno. Mir je usko povezan sa solidarnošću, upravo je to poziv na međusobnu suradnju u svrhu višeg dobra. Solidarnost donosi mir, bitno je suosjećati se i pomagati ugroženim ljudima. Generalni tajnik također spominje i sjedište Ekumenskog vijeća crkava, u ovom slučaju to se odnosi na Ženevu koja je više od 65 godina sjedište, on naglašava kako nije bitno mjesto koliko su bitni ljudi (sudionici) misleći na predstavnike Crkava i crkvenih zajednica.

Planiraju se nove akcije na području mira, generalni tajnik je naveo sljedeće inicijative: Demokratska Republika Kongo je prvo odredište koje spominje, tu napominje kako je potrebno potaknuti solidarnost sa ljudima koji su u potrebi, zaštititi ljudska prava. Sudjeluje se zajedno s International Labour Organization na postizanju mira u Egiptu. Radi se na pomirenju obiju Koreja, u ovom slučaju je potrebno pronaći odgovarajuće političko rješenje. U Africi je na prvom mjestu borba protiv AIDS-a. Na kraju svog govora generalni tajnik Olav Fykse Tveit okupljene ohrabruje te poručuje da su kušnje ispit humanosti te da se u njima trebamo iskazati i pobijediti. Jako važan je međusobni dijalog, imati volje poslušati drugog što ima za reći. Na koncu svega, uspjeh je bitan ukoliko je ostvaren u miru i zajedništvu te da je Bog taj koji vodi Ekumensko vijeće crkava i koristi se njim kao posebnim instrumentom u ostvarenju svog nauma.⁶⁴

⁶³ I. Macut, *Svjetske konferencije ekumenskog vijeća crkava i odnos prema stvorenome (1948. – 2013.)*, str. 431–432.

⁶⁴ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 165–166.

Fenomen koji se dešavao u 20. i 21. stoljeću i kroz ustanovu ekumenizma. Ekumensko vijeće Crkava zaslužno je za brojne pomake i postignuća na vjerskom i društveno-političkom području. Uočavamo veliko postignuće u napretku, počevši od prozivanja, optuživanja, neprijateljskih odnosa između pojedinih Crkava, ekumenizam je uspio razdvojenu braću ponovo staviti na isti put, put jedinstva. Njegova organizacija puno doprinosi ovim rezultatima, on putem svojih različito usmjerenih odjela pozitivno djeluje (1. Odjel za ekumensku akciju, 2. Studijski odjel, 3. Odjel za misije i evangelizaciju, 4. Odjel za međucrvenu pomoć, služba za izbjeglice i služenje svijetu, te 5. Komisija Crkava za međunarodne poslove). Sve su to određene službe koje su podjeljene po potrebama Ekumenskog vijeća crkava. EVC je obuhvatio široko područje ljudskih potreba kako bi postigao svoj cilj, potpuno vidljivo jedinstvo svih Crkava.⁶⁵

⁶⁵ Usp. M. Čiplić, *Poimanje jedinstva unutar Ekumenskog vijeća crkava*, str. 172.

ZAKLJUČAK

U ovom radu prikazali smo kako je Ekumensko vijeće crkava nastalo i kako se razvijalo sve do zadnje sjednice. Želja za jedinstvom bila je i jest velika, ali nažalost još uvijek nije ostvarena. Iz ljubavi dolazi želja za jedinstvom, jer je ona graditeljica zajedništva. Kroz rad vidimo da Crkve i crkvene zajednice imaju duboke probleme (prepreke) koje nije lako prihvatiti i ukloniti. Kako vrijeme prolazi to je sve teže. Krist je Crkvu stvorio kao jedno i zato se kršćani trebaju zalagati i težiti potpunom jedinstvu sa svojom odvojenom braćom. Kroz ovaj rad vidjeli smo kako broj članica raste, to je dokaz da svi mi istinski u dubini žudimo za jedinstvom i da Duh Sveti svoju Crkvu poziva i prati na putu pomirenja.

Kada sagledamo sve generalne skupštine Ekumenskog vijeća crkava kao cjelinu, vidimo pozitivne ali nažalost i negativne stvari. Pozitivne stvari koje moramo naglasiti jesu: dijalog je jako bitno sredstvo rješavanja problema i nesuglasica, on stavlja sugovornike pred prave suprotnosti i razmjerice koje se tiču vjere te ih tako približava pravoj istini. Zajednička molitva se naziva dušom ekumenskog pokreta. Ona je u službi kršćanskog poslanja. Suradnja na koju ove skupštine pozivaju nije laka, ali možemo biti ponosni kako je razvoj tekao. Samo solidarnost koja se postigla sve govori o jednoj sasvim korektnoj suradnji. S druge strane pak jasno uočavamo da već pola stoljeća traje ova organizacija koja za cilj ima približavanje razjedinjenih kršćana. Jedinstvo ipak nažalost još uvijek nije postignuto. Teško je reći da li je to razočaravajuće, jer bez obzira što nije cilj ispunjen veliki je trag ostavljen. Poteškoće koje su se kroz povijest dešavale ostavile su traga, povijest se ne može izbrisati ni zaboraviti. Krist je tu da nam pomogne da sve razmjerice, razlike i nesporazume riješimo jednoga dana kada bude pravo vrijeme za to.

Ekumenski pokret ima jako težak i zahtjevan zadatak, jer je osjetljiva bit oko koje se Crkve moraju složiti. Dijalog koji se vodi kao i svaki korak naprijed koji se radi, jako je težak jer se mora poštivati svaka raličitost i uvjerenje onog drugoga. Euharistijski stol je onaj koji nas još uvijek razdvaja, ali Isus Krist ne dozvoljava da se poputno udaljimo. Jedni drugima pripadamo i tako trebamo prihvatiti i ustrajati u našem zajedničkom cilju.

Vjerujemo i nadamo se da će jednoga dana doći do potpunog jedinstva. Mnogo strpljenja, dijaloga, aktivnosti, molitve će nam trebati. Sve dok idemo ovim putem u nastojanju da postignemo potpuno zajedništvo, ima nade da će se ostvariti. Znamo da svaka Crkva, možemo početi prvenstveno od naše Katoličke Crkve, misli da je ona baš ta prava. Uvjerenja svake od Crkava jesu čvrsto utemeljena i teško ih je poništiti jer bi to ujedno na jedan način poništilo osobno vjersko i životno uvjerenje svakog od vjerika. Jako je teško prihvatiti tuđe, a kamoli osporiti svoje. Svaka se Crkva trudi zaštititi svoje učenje i praksu te ih očuvati, a s druge strane žudi za jedinstvom koje je Božji dar.

Prihvaćati i mijenjati sebe jako je teško, izrazito u ovom vremenu globalizacije, napretka tehnologije kada se ispred svake Crkve stavljaju novi izazovi u naviještanju i evangelizaciji. Unatoč još uvijek nepostignutom cilju potpunog jedinstva, moramo zahvaliti Bogu što smo ipak na putu prema njemu, te što se vide značajni rezultati ekumenskog rada svih kršćana.

LITERATURA

1. Knjige:

Milan Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava. Skupštine – traženje puteva jedinstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.

Dušan Moro, *Teološki hod ekumenizma u XX. stoljeću. Konferencije „Vjere i ustrojstva“, protagonisti i poteškoće*, Služba Božja, Split, 2009.

Ivan Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, Glas koncila, Zagreb, 2017.

2. Članci:

Milan Špehar, *Glavne teme rasprava na sjednicama EVC vezane uz sjedinjenje kršćana*, u: *Riječki teološki časopis*, 36 (2011.), br. 2, str. 625–650.

Bogdan Dolenc, *Glavne zadaće i glavne poteškoće na koje danas nailazi Ekumensko vijeće crkava*, u: *Riječki teološki časopis*, 36 (2011.), br. 2, str. 667–684.

Ivan Macut, *Svjetske konferencije ekumenskog vijeća crkava i odnos prema stvorenome (1984. – 2013.)*, u: *Crkva u svijetu*, 54 (2019.), br. 3, str. 413–436.

Manuela Čiplić, *Poimanje jedinstva unutar Ekumenskog vijeća crkava*, u: *Biblijski pogledi*, 23 (2015.), br. 1–2, str. 153–186.

Tomo Vukšić, *Svjetsko vijeće Crkava i pitanje euharistije za sjedinjenje kršćana*, u: *Riječki teološki časopis*, 36 (2010.), br. 2, str. 685–726.